

مقالات اقتصادی

اقتصادی:

دویست سال صادرات ایران از قاجاریه تا بعد از انقلاب، آزادسازی مبادلات بازرگانی بین المللی از اندیشه تا عمل - گات و مرکز تجارت بین المللی - قسمت دوم. عضویت ایران در گات ۱۹۹۴ - بخش اول - تحولات کلی. گات، موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت - قسمت دوم، نیشکرو توسعه آن در ایران، شستشوی پول در روسیه، شرکت های چند ملیتی در آسیا، مصر و آزادی مردم برای خرید خودرو، هدف های بلند پروازانه سه غول کره برای صادرات، تداوم تلاش های سازمان جهانی کار برای رسیدن به عدالت اجتماعی و توسعه اقتصادی، جاده ابریشم، شهرهای خفقان آور.

ژویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

تکنولوژی:

تعقیب سارقان نرم افزار، سبک ترین آلیاژ دنیا.

اطلاعات آماری:

صادرات کشور در سال ۷۲ در مقایسه با سال ۷۱، از نظر وزن ۴۵ درصد و از لحاظ ارزش ۳۵ درصد افزایش یافته است. گزارش وضع عمومی پنبه کشور در اردیبهشت سال ۱۳۷۳، در خرداد ماه ۷۳ نسبت به خرداد ماه ۷۲، شاخص بهای عمده فروشی کالاها در کشور ۳۶/۴ درصد ترقی کرد، گزارش وضع عمومی زراعت دانه های روغنی کشور در خرداد ماه سال ۱۳۷۳

دویست سال صادرات ایران از قاجاریه تا بعد از انقلاب

از: حمید سنجاریانپوری

مقدمه

بعد از وقوع انقلاب صنعتی در انگلستان و افزایش معجزه‌آسای تولیدات داخلی کشورها برای استفاده از تکنولوژی، تجارت بین‌المللی نیز یکی از بخش‌های کلان هر اقتصاد می‌گردد. بنا بر این سیاستگذاران کشورها بر آن شدند که در هر چه ویرنامه‌های اقتصادی خود سهم به‌سزائی را به صادرات و واردات بدهند، چرا که صادرات بیشتر هر کشور نشان‌دهنده قدرت و بنیاد تولید داخلی آن کشور است و تأثیر این قدرت اقتصادی اعمال نظرهای آن کشور بر سیاست‌های جهانی و تعیین قیمت‌ها در سطح بین‌المللی می‌باشد. در قرن بیستم دیگر کشوری را نمی‌توان یافت که اقتصاد آن بستر برای مدتی طولانی بتواند حفظ کند.

اقتصاد ایران را نیز در این قرن مستثنی از سایر اقتصادهای جهانی نمی‌باشد، اگر بخواهیم به تاریخچه مختصری از صادرات ایران بپردازیم و ریشه اقلام صادراتی امروز ایران را مطمئن نظر قرار دهیم، باید که تجزیه و تحلیل خود را به‌دور و دور صفی‌ها و ایل دور و دور قاجاریه تا به امروز برگردانیم. صادرات ایران به شکل امروزی از اوایل دوره صفویه به‌این طرف رو به رونق گذاشت، اما این رونق بالنسبه افزایش واردات ایران بسیار ناچیز بود چرا که "از اوایل قرن ۱۹ تا توسعه تولیدات ماشینی در اروپا و ورود تدریجی این محصولات به ایران ورقابت با تولیدات داخلی وضع به‌کلی دگرگون شد و عواملی چند از قبیل بی‌کفایتی زمامداران وقت، رقابت‌های اقتصادی - سیاسی روس و انگلیس در ایران، عدم ثبات و قدرت حکومت کشور را بدنبال داشت " بطور کلی وضع اقتصاد سیاسی در دوره قاجاریه که منجر به وابستگی بیش از حد کشور به بیگانگان شد را می‌توان اینچنین بیان کرد " روی هم رفته اقتصاد سیاسی ایران در دوره قاجاریه وضعیت خوبی نداشت، در واقع پس از انحطاط سلسله صفویه به سختی می‌توان اقتصاد ایران را برای مدتی قابل ملاحظه در موقعی مطلوب یافت. وخیمتر شدن وضع و علت کم و بیش مرتبط داشت: از سویی، آثار سوء درهم ریختگی و فساد مزمن اجتماعی - اقتصادی در درازمدت بر هم

ساخت و ترکیب صادرات ایران در دوره قاجاریه

ساخت صادرات ایران در طی این دوره به طور قابل توجهی تغییر و تحول یافت ، بطوریکه رشد صادرات بعضی از کالاها از جمله میوهجات و ترپا که متبست و تولیداتی مانند تولیدات مصرفی مورد نیاز کشور همانند منسوجات کمیکی از اقلام مهم تولیدی و صادراتی کشور بود ، کاهش یافت از دلایل این کاهش عدم توانائی رقابت صنایع دستی محلی با فرآورده های ماشینی اروپائی می باشد ، همچنین در طی این دوره ایران از مقام صد و رحبوبات به غیر از برنج بمقام ورود حبوبات تنزل کرد .

در زمینه سایر اقلام عمده صادرات طی دوره قاجاریه همانطوریکه سهم آنها در جدول (۱) آورده شده است ، در بخش کالاهای کشاورزی و بریشم و تولیدات ابریشمی و حبوبات و در بخش کالاهای صنعتی منسوجات پنبه ای ویشمی می باشد که هرچقدر بمبایان دورتر می شوم رشد سهم صادرات آنها در کل صادرات کاهش می یابد بطوریکه برای مثال صادرات ابریشم که در اول دوره مهم ترین قلم صادراتی ایران است ، تقریباً " ۵/۲۲ درصد از ارزش کل صادرات رابه

صادر کنندگان عمده کالاهای صنعتی درآوردند ، به هر جهت در این دوره نیز جریانهای متعددی از جمله ملی شدن صنعت نفت ، ورود نفت به جمع صادرات و غیره متوانست کشور را بصورت یک کشور صادر کننده عمده درآورد .

در سال ۱۲۵۲ ، با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و برکناری محمد رضا شاه ، اقتصاد ایران نیز دچار تحولاتی گردانند ، صادرات نیز بی نصیب از این تحولات نبود ، سیاست عمده کشور در زمینه صادرات ، در بعد از انقلاب متکی بر تشویق صادرات غیر نفتی که بیشتر از انواع کالاهای سنتی و کشاورزی که از خود کفایی بالائی برخوردار بودند ، قرار گرفت و تنگنا اقتصاد بر اقتصاد چند محصولی و جدائی اقتصاد از صادرات تک محصولی نفت بطور عمده بود . هر چند بعد از انقلاب صادرات نیز منبع کل اقتصاد دستخوش تغییراتی شد ، اما به نظرمی رسد که قضاوت در مورد تغییر و تحولات صادرات کشور در بعد از انقلاب زود می باشد ، چرا که برای رهایی از صادرات تک محصولی نفت که بیش از چند دهه متفش عمده و اول راد کل صادرات ایران داشته است و جایگزین کردن صادرات چند محصولی و غیره نفتی نیاز به یک ساختار اقتصادی اجتماع جدید و در هم ریختن ساختار قبلی دارد .

انباشته می شد و از سوی دیگر ، توسعه سایر اقتصادهای سیاسی هم به منتهی بد فقر نسبی یک اقتصاد عقب مانده می انجامید و در نتیجه حاجاتی احتساب ناپذیر در موازنه قدرت بین المللی ، موقعیت آنرا بطور مطلق تضعیف می کرد . اقتصاد ایران در این دوره به دلیل اردست دادن پارهای از مناطقی آن تغییر کرد و بسه محدود تر شدن ظرفیت تولیدی و بازاری داخلی و کاهش قدرت سیاسی آن انجامید . از جمله مایه های این امر انعقاد موافقتنامه های تعرفه ای ویزهای بود که صنعت داخلی را ، کنار لحاظ اقتصادی کم پنبه و از حیث فنی عقب افتاده بود ، در رقابت با محصولات ماشینی ارزان قیمت بی دفاع گذاشت . حاصل این فرایند اردست دادن صادرات کالاهای ساخته شده ، گرایش به سمت تولید فرآورده های کشاورزی تجاری ، کاهش احتمالی تولید مواد غذایی اصلی و افزایش عمومی واردات بود " ۴

صادرات ایران در طی دوره پهلوی دچار گرونی بزرگی شد ، بطوریکه با ورود نفت به جمع صادرات کل صادرات غیر نفتی نیز تحت تاثیر ورود واقع تحت الشعاع آن قرار گرفت ، دیگر اینکه اقتصاد کشور در این دوره بر خلاف دوره قاجاریه کمزور و بخش عمده کشاورزی و خدمات کدر بخش خدمات عمده تا " بازاربان و بازارگانان بودند به سه بخش مشخص تقسیم شد ، به این معنی که بخش صنعت نیز با ورود رضا خان به صحنه سیاست و پادشاهی او در سال ۱۳۰۴ به کشور آغاز شد ، صنعتی که کاملاً " باصنایعی که در کشورهای پیشرفته چون انگلستان و آمریکا بوجود آمد بود ، تفاوت داشت ، چرا که صنعت وارداتی ایران ، مانند کشورهای اروپائی و پیشرفته امروزی ، متناسب با ساختارهای فرهنگی و اجتماعی و نیازهای مصرفی کشور نبود بعد از عزل رضا خان از طرف دول متفق جنگ جهانی دوم و روی کار آمدن محمد رضا شاه ، صنعتی شدن ایران با روش دیگر دنبال شد ، در این دوره رضا خان و خلف او محمد رضا شاه به خیال خود در صدد بودند که ایران را در عرض ۱۵ سال پنجمین کشور صنعتی کنند ، آنها در صدد بودند که با جایگزینی صنعت بحای کشاورزی و متهنیا کشور را صنعتی کنند بلکه کشور را بصورت یکسی از

خودا اختصاص داد ماست اما در پایان دوره ابریشم فقط ۱۷/۲ درصد از کل صادرات را تشکیل داده است. از مهمترین علل کاهش این قلم وجود نوسانات قیمتی شدید در بازارهای جهانی، وقوع قحطی و بیماری کرم ابریشم در استان گیلان که بزرگترین تولیدکننده ابریشم کشور بود، ورشکستگی تجار ابریشم در طی آن دوره می توان نام برسد. بتدریج که صادرات ابریشم کاهش یافت، صادرات برنج جایگزین خوبی برای آن در طی دوره شد بطوریکه بیشتر ابریشم گاران گیلان به تولید برنج پرداختند، در طی این دوره قلام مهم صادراتی که به صادرات کشور اضافه شد پنبه خام و تریاک بود.

پنبه خام بدلیل وقوع جنگهای داخلی امریکادر سالهای ۱۸۶۰ تا ۱۸۶۵ قطع صادرات این کشور، صادرات پنبه ایران رونق یافت. تریاک نیز در طی این دوره به علت شدت تقاضای کشورهای اروپایی و بویژه کشور چین دارای صادرات پررونقی شد. از سوی دیگر صدور قالی، که سابقاً "بمقدار بسیار کم صورت می گرفت بهار و با امریکا افزایش یافت و در اوایل قرن نوزدهم یکی از اقلام صادراتی ایران گردید. موازته صادراتی شامل تولیداتی مانند خشکبار و فرآورده های حیوانی و نیز مروارید چون گذشته به سیر خود ادامه داد. " بطور کلی در طی ربع آخر قرن ۱۹م، مهمترین صادرات ایران را محصولات خاک کشاورزی ۵۰٪،

محصولات خام حیوانی ۲۵٪ و کالاهای ساخته شده ۲۵٪ کل صادرات ایران بود ماست که از اقلام صادراتی در طی این سالها خشکبار، پنبه، تریاک و برنج و فرش بود ماست "۲

از صادرات عمده دیگر کشور در طی دوره قاجاریه، به ترتیب اهمیت منسوجات پنبه ای و پشمی، میوه جات فرش، مسکوکات طلا و نقره، صمغ، حیوانات زنده و تنباکوی می باشد که در جدول (۱) آورده شده است.

ساخت و ترکیب صادرات ایران در دوره پهلوی

باروی کارآمدن رضاخان و ایجاد استبداد مطلقه در طی بیش از یک دهه ونیم و سلطنت پسرش بعد از او نه تنها اقتصاد ایران دچار تحولی بنیادی گشت، بلکه ساختار صادراتی کشور نیز در مورد اقلام عمده صادرات کشور تغییراتی ایجاد شد. بطوریکه صادرات عمده کشور در دوره پهلوی در سه گروه کالاهای کشاورزی و سنتی، مواد معدنی و کالاهای صنعتی قرار گرفت. در طی این دوره مبادی ایجاد راه آهن سراسری در سال ۱۳۰۶ ش، قرارداد نفت قوام با شورویها در مورد نفت شمال در سال ۱۳۲۵ ش، ملی شدن صنعت نفت در سال ۱۳۲۹ ش، محاصره اقتصادی و توقیف پولیای ایران و عدم خرید نفت ایران از طرف انگلیس و دولت غربی در سال ۱۳۳۰ ش، اعلام اصول ششگانه توسط شاه در سال ۱۳۴۱ ش و شوک نفتی در سال ۱۳۵۳ ش و افزایش قیمت های نفت بخاطر تحریم نفتی اعراب علیه اسرائیل و متحدان در جنگ اعراب و اسرائیل از مهمترین حوادث مهم این دوره می باشد، که بطور کلی این حوادث بر روی کل اقتصاد کشور و بطور خاص بر روی صادرات کشور موثر بود بطور مثال ساختن راه آهن سراسری، سهم بنادر کشور در صدور کالا بسیار افزایش یافت و صادرات بر روی بنادر از جمله بندر امام، خرمشهر، آبادان و بندر عباس متمرکز گشت. امام مهمترین رخداد های اقتصادی در طی دوره پهلوی که صادرات کشور را به شدت تغییر داد، ۲، رویداد ورود نفت به صادرات و اصلاحات ارضی یا لویح ششگانه بود. با ورود نفت به اقتصاد کشور که به تأمین کننده بخش عظیم درآمد های ارزی

جدول شماره ۱

در صد اقلام عمده صادرات کل ایران در طی سالهای ۱۹۱۳-۱۸۵۰

دوع کالا سال	۱۸۵۰	۱۸۸۰	۱۹۰۰	۱۹۰۷-۸	۱۹۰۸-۹	۱۹۰۹-۱۰	۱۹۱۰-۱۱	۱۹۱۱-۱۳
کشاورزی و سنتی	۵۷/۰	۸۲/۰	۷۴/۰	۶۸/۰	۹۵/۰	۹۶/۰	۸۹/۰	۷۸/۰
ابریشم و تولیداتش	۳۸/۰	۱۸/۰	۸/۰	۸/۰	۵/۰	۴/۰	۵/۰	۵/۰
پنبه خام	۱/۰	۷/۰	۱۵/۰	۱۳/۰	۲۲/۰	۲۲/۰	۱۹/۰	۱۹/۰
میوه جات	۴/۰	۶/۰	۱۷/۰	۱۳/۰	۲۰/۰	۱۶/۰	۱۷/۰	۱۲/۰
حیوانات	۱۰/۰	۱۶/۰	۳/۰	۳/۰	۳/۰	۳۸/۰	۳۸/۰	۱۲/۰
فرش	-	۴/۰	۹/۰	۸/۰	۱۴/۰	۱۵/۰	۱۲/۰	۱۲/۰
تریاک	-	۲۶/۰	۱۱/۰	۵/۰	۴/۰	۶/۰	۴/۰	۷/۰
بوست	-	-	۱۲/۰	۵/۰	۵/۰	۵/۰	۷/۰	-
تنباکو	۴/۰	۵/۰	-	۱/۰	۱/۰	۱/۰	۱/۰	۱/۰
صمغ	-	-	۳/۰	۳/۰	۳/۰	۴/۰	۳/۰	-
حیوانات زنده	-	-	-	۲/۰	۳/۰	۲/۰	۲/۰	-
مسکوکات طلا و نقره	-	-	-	۴/۰	۴/۰	۱۳/۰	۱۱/۰	۹/۰
صنعتی	۲۳/۰	۱۱/۰	۶/۰	۳/۰	۳/۰	۳/۰	۳/۰	۱/۰
منسوجات پنبه ای و پشمی	۲۳/۰	۱۱/۰	۶/۰	۳/۰	۳/۰	۳/۰	۳/۰	۱/۰
سایر کالاها	۲۰/۰	۷/۰	۲۰/۰	۲۹/۰	۲/۰	۱/۰	۸/۰	۲۱/۰
ارزش کل صادرات	۱/۲۵	۵/۰	۲/۰	۳۵۰/۰	۲۲۰/۰	۳۳۰/۰	۲۷۰/۰	۴۲۰/۰

توضیحات: ۱- فقط شامل چرم است ۲- تنها شامل خشکبار می شود ۳- فقط شامل برنج است و سالهای ۱۰ و ۹ و ۱۹۰۸ پنبه خام به علاوه منسوجات پنبه ای است و در سالهای ۱۰-۱۹۰۷ در قسمت منسوجات تنها پشم کار نشده منظور شده است ۴- ارزش کل صادرات طی سالهای ۱۸۵۰ و ۱۸۸۰ به میلیون لیره و بقیه سالها به میلیون قران است منابع: ۱- گنج شایگان، بخش صادرات ص ۱۶ تا ۳۷ و ۱۷۶-۲ تاریخ اقتصادی ایران، ص ۲۰۶

مورد نیاز کشور برای واردات درآمد .

صادرات غیر نفتی کشور در متناهی رشد قابل ملاحظه ای نکرد ، بلکه هر روز با اهمیت نفت ، از اهمیت صادرات غیر نفتی کاسته شد . البته با ورود بالای بشگا همپاسه صحنه اقتصاد ایران بویژه مایلا بشگا آفادان ، صادرات مواد شیمیائی و پودرهای شوینده نیز همانطوریکه در جدول (۲) مشاهده می کنید ، در این دوره آغاز شد و صادرات آن در پایان دوره ۱۶ ساله مورد بررسی ، تقریباً رشدی مثبت را نشان می دهد . اما با اجرای سیاست اصلاحات ارضی کشور توسط شاه ، بزرگترین ضربه به کشتا و ریزی ایران در طی دوران اخیر زده شد . چرا که سرمایه های کمد ریکش کشتا و ریزی فعال بود ،

اگر چنده بصورت بهینه و مطلوب به بخش صنایع مونتاژ وارد گشت ، لیکن با این وجود این بخش در طی این دوره نیز بیشترین سهم را در صادرات کشور دارد . تذکر این نکته ضروری بنظر می رسد که امروزه برای رشد و توسعه کشورها ، یکی از اقدامات برای دستیابی به این رشد و توسعه اقتصادی ، اصلاحات ارضی می باشد . لیکن متناسب با اصلاحات ارضی باید به کارایی بیشتر مدیریت کشتا و ریزی ، افزایش تکنولوژی و استفاده بیشتر از ترکیب سرمایه ، از بد رهای اصلاح شده و کود های شیمیائی و سایر عواملی که به کارایی بهینه در بخش کشتا و ریزی ارتباط دارد ، همت گماشت ، اما اصلاحات ارضی به پهلوی از اینگونه موارد بطور ناقص

و غیر بهینه استفاده کرد . در طی دور می پهلوی افلام مهم صادرات بخش کشتا و ریزی کشور با دارای سهمی ثابت بوده است مانند میوه ، خاویار و دانه های گاهی و داروئی و با دارای رشدی منفی در ابتدا و انتهای دوره بوده است مانند ، فرش ، پنبه ، پوست ، کنیرا و پاسه کلی از افلام مهم صادراتی کشور حذف شده اند ، از حمله انواع تغاله ، پرویز غالمی باشد . بهر جهت در طی دور می پهلوی مهمترین افلام صادرات غیر نفتی به ترتیب ارزش از بخشهای کشتا و ریزی ، صنعت دریاییان دوره با کالاهای این حمله اشاء جویی ، پودر های شوینده ، کفش ، آلبسه ، وسائط نقلیه و روغنهای گیاهی و بیسکویت و بختی معادن بوده است .

جدول شماره ۲

درصد افلام عمده صادرات غیر نفتی کل ایران در سالهای ۱۳۵۷-۱۳۴۲

سال	۱۳۴۲	۱۳۴۳	۱۳۴۴	۱۳۴۵	۱۳۴۶	۱۳۴۷	۱۳۴۸	۱۳۴۹	۱۳۵۰	۱۳۵۱	۱۳۵۲	۱۳۵۳	۱۳۵۴	۱۳۵۵	۱۳۵۶	۱۳۵۷
کالاهای کشتا و ریزی و ستنی	۸۹/۸	۸۰/۳	۸۲/۲	۸۲/۲	۷۷/۵	۷۵/۵	۷۵/۷	۶۸/۸	۶۴/۰	۶۲/۵	۶۷/۶	۵۹/۲	۶۵/۴	۶۸/۷	۷۴/۲	۶۱/۶
فرش	۲۰/۶	۲۳/۸	۲۵/۱	۲۷/۰	۲۷/۳	۲۷/۵	۲۴/۲	۱۹/۳	۲۱/۹	۲۰/۱	۱۶/۶	۲۰/۴	۱۷/۷	۱۷/۵	۲۱/۸	۱۵/۵
پنبه	۲۹/۴	۲۲/۸	۲۷/۷	۱۸/۳	۲۰/۹	۱۹/۸	۲۰/۲	۲۰/۳	۱۹/۶	۱۷/۷	۲۳/۹	۱۴/۹	۲۳/۶	۲۲/۶	۱۷/۷	۱۹/۰
میوه و خشکبار	۱۵/۰	۱۲/۹	۱۲/۷	۱۲/۶	۱۱/۸	۱۳/۱	۱۵/۰	۱۵/۲	۱۱/۱	۱۲/۱	۱۶/۶	۱۳/۴	۱۳/۵	۱۳/۰	۱۷/۲	۱۳/۸
پوست ، جرم ، روده و بشم	۱۳/۷	۹/۴	۷/۱	۱۰/۹	۸/۲	۷/۵	۷/۴	۵/۳	۶/۶	۷/۷	۵/۹	۶/۳	۶/۸	۷/۸	۹/۶	۹/۲
کنیرا ، زبیره	۴/۲	۴/۲	۳/۲	۵/۵	۳/۵	۳/۰	۳/۰	۲/۵	۱/۹	۲/۱	۲/۷	۲/۴	۲/۰	۴/۲	۳/۶	۳/۰
انواع تغاله	۱/۷	۱/۷	۱/۵	۱/۹	۰/۹	۱/۲	۲/۰	۲/۴	-	-	-	-	-	-	-	-
بز و بزغاله	۱/۳	۱/۲	۱/۲	۱/۴	۰/۶	۰/۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
دانه و گاهای داروئی	۱/۳	۰/۹	۰/۸	۱/۵	۱/۰	۰/۸	۰/۹	۱/۲	۰/۸	۰/۵	۰/۳	۰/۵	۰/۳	-	۰/۷	۰/۷
خاویار و ماهی	۲/۶	۲/۹	۲/۹	۳/۱	۳/۳	۳/۵	۳/۶	۲/۱	۲/۶	۲/۳	۱/۶	۱/۵	۱/۶	۱/۶	۳/۱	۱/۴
کلوچه های کانی و فلزی	۳/۷	۵/۷	۶/۰	۵/۹	۳/۹	۳/۴	۴/۷	۴/۸	۷/۰	۴/۳	۳/۸	۵/۶	۵/۱	۵/۱	۰/۲	۲/۰
کالاهای صنعتی	۱/۳	۱/۶	۱/۸	۱/۸	۰/۹	۰/۸	۱/۱	۱/۶	۰/۵	۱۴/۵	۱۲/۳	۹/۱	۱۲/۲	۱۵/۳	۱۳/۴	۱۵/۹
چوب و اشاء جویی	۰/۶	۰/۷	۰/۹	۱/۲	۰/۵	۰/۵	۰/۹	۱/۱	۰/۵	-	-	-	-	-	-	-
سیمان و مصالح ساختمانی	۰/۷	۰/۹	۰/۹	۰/۶	۰/۴	۰/۳	۰/۲	۰/۵	۰/۷	۱/۳	۱/۲	۰/۷	۰/۳	۰/۴	۰/۲	۰/۱
پودر های شوینده مواد شیمیائی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۳/۴	۲/۳	۰/۹	۲/۱	۳/۸	۳/۱	۱۸/۲
کفش	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲/۴	۱/۷	۱/۳	۱/۶	۱/۰	۰/۷	۰/۷
آلبسه	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۳/۹	۵/۰	۲/۶	۱/۵	۴/۹	۳/۷	۳/۷
وسائط نقلیه	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱/۳	۰/۴	۱/۵	۲/۹	۴/۳	۱/۹	۱/۸
روغنهای گیاهی و بیسکویت	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱/۵	۱/۲	۰/۶	۰/۱	۱/۱	۲/۱	۱/۴
سایر کالاهای	۵/۲	۱۲/۴	۹/۸	۱۰/۱	۱۷/۷	۲۰/۳	۱۹/۵	۲۳/۶	۱۸/۹	۱۸/۷	۱۹/۵	۲۵/۹	۱۷/۳	۱۵/۹	۱۲/۳	۲۰/۵
آرزش کل صادرات غیر نفتی ^۲	۹/۶	۱۱/۵	۱۳/۶	۱۱/۸	۱۳/۶	۱۶/۳	۱۸/۵	۲۱/۲	۲۶/۳	۳۳/۹	۴۲/۸	۳۹/۲	۴۰/۷	۳۸/۰	۴۴/۰	۳۸/۲

نویسندگان: ۱- در این سال فقط شامل مواد شیمیائی است. ۲- تا سال ۱۳۵۵ صادرات این قلم فقط شامل انواع روغن و از این سال به بعد صادرات این قلم فقط شامل بیسکویت می شود. ۳- ارزش کل به میلیارد ریال می باشد
منابع: ۱- از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۴ از سالنامه های آماری ۱۳۵۶-۱۳۴۷ بخش تجارت خارجی ۲- از سال ۱۳۵۴ تا پایان ۱۳۵۷ از اقتصاد ایران ، بخش ضمیمه کتاب ، نوشته: ابراهیم رزاقی

ساخت و ترکیب صادرات ایران

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ رویدادی غیر منتظره برای اقتصاد و استنفا بران که از دوره فاجار به شروع و در طی سلطنت پهلویان تشدید شده بود. اقتصادی که دلت مردمان آن در در و میلهوی بنا بر آن گذاشته بودند که ساختار کشاورزی بصنعتی تبدیل کنند. بنا بر این صادرات کشور را نیز از کالاهای سنتی و کشاورزی بطرف کالاهای صنعتی تغییر دهد. هم‌طور یکم از جدول (۲) در در و میلهوی می‌توان استنباط کرد، سهم کالاهای کشاورزی و سنتی که در ابتدای دوره ۹/۸ درصد از کل صادرات کشور را تشکیل می‌داد باست در پایان دوره به ۱/۶ درصد صادرات کشور را تشکیل می‌داد باست در پایان دوره به ۱/۶ درصد صادرات تنزل یافته است.

از بعد از انقلاب

اما بعد از انقلاب اسلامی ساختار صادرات کشور بانوساناتی رو بر بود باست. عمدترین کالاهای صادراتی کشور در طی دوره بعد از انقلاب بعد لایل محور قرار دادن کشاورزی در برنامه‌های عمرانی و اقتصادی کشور و باستنگی کمتر این بخش به خارج از کشور از کالاهای کشاورزی و سنتی می‌باشد. بطوری که سهم این اقلام در طی سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۹ کمتر از ۱ درصد نبود باست. سهم معادن در کل صادرات کشور را ابتدا و انتهای دوره ثابت و ۲/۵ درصد بوده است. لیکن سهم کالاهای صنعتی در کل ترکیب صادرات کشور بانوساناتی رو به رشد بوده است. اما رشد این صادرات چند ان قابل ملاحظه نمی‌باشد. بهر حال، چه که از جدول (۳) استنباط می‌شود. در بعد از انقلاب همچنان کشاورزی مقام خود را در ترکیب صادرات کل ایران حفظ کرد باست و مانند دوره قبل فاجار به و میلهوی مهمترین بخش صادراتی کشور به حساب می‌آید، در در و میلهوی کالاهای صنعتی جدیدی مانند مس، قهوه و چای بسته بندی شد و مواد نباتی به گروه کالاهای صنعتی وارد شده است که در در و میلهوی قبل از انقلاب این اقلام جز صادرات عمد کشور نبود باست.

از جمله مهمترین سیاستهایی که بعد از انقلاب برای تشویق صادرات غیر نفتی انجام گرفته باست، سیاست تشویق صادر کنندگان به فروش ارز به سیستم بانکی، ایجاد و گسترش نمایشگاههای مربوط به توسعه صادرات ایران، سیاست تسهیل بیشتر صادر کنندگان

در جهت سود برای آنها مبنی بر صادرات در مقابل واردات، ایجاد و رونق بناد ارز آزاد ماندن، کیش، قشم و چابهار که در طی سالهای اخیر و برنامه ۵ ساله بررسی استهای اخیر تا کید بسیاری شده باست، می‌باشد.

جدول شماره ۳

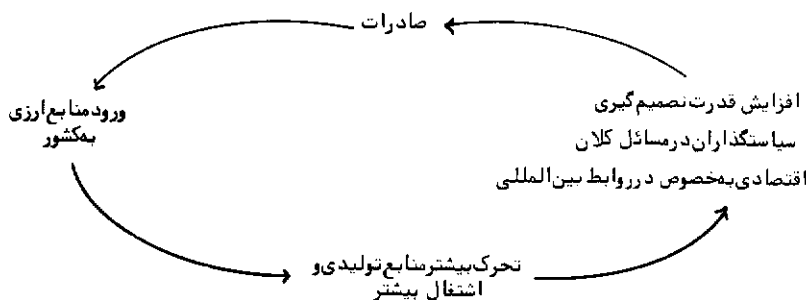
درصد اقلام عمد صادرات غیر نفتی کل ایران در سالهای ۱۳۶۹ - ۱۳۵۸

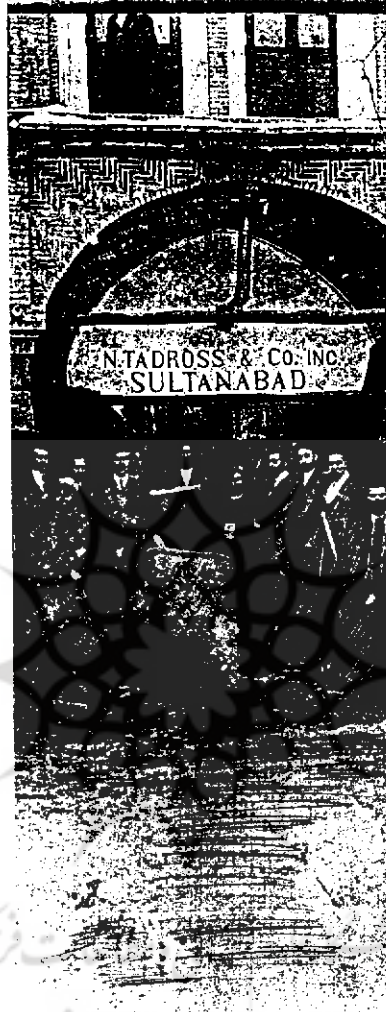
۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۶۷	۱۳۶۶	۱۳۶۵	۱۳۶۴	۱۳۶۳	۱۳۶۲	۱۳۶۱	۱۳۶۰	۱۳۵۹	۱۳۵۸
۷۱/۰	۸۱/۳	۷۰/۹	۸۱/۹	۸۱/۳	۷۲/۰	۷۲/۳	۸۲/۸	۸۲/۵	۸۹/۲	۹۰/۵	۷۴/۸
۳۸/۸	۲۳/۳	۳۰/۱	۴۱/۹	۲۹/۰	۲۴/۷	۲۴/۹	۲۴/۹	۲۴/۶	۴۴/۰	۶۵/۹	۵۰/۴
۲۱/۱	۳۰/۶	۲۴/۴	۲۳/۴	۲۹/۸	۲۴/۳	۲۲/۱	۲۵/۲	۲۷/۸	۱۷/۲	۹/۶	۱۴/۱
۶/۰	۱۲/۴	۱۱/۰	۱۲/۴	۹/۱	۱۲/۰	۱۸/۰	۱۴/۵	۲۱/۲	۲۲/۱	۱۱/۶	۸/۲
۳/۳	۳/۴	۴/۲	۲/۹	۱/۷	۲/۲	۶/۱	۵/۳	۶/۷	۴/۵	۲/۴	۱/۳
۱/۸	۱/۳	۱/۰	۰/۸	۱/۲	۰/۷	۱/۲	۱/۸	۲/۳	۰/۳	۰/۵	۰/۸
-	۰/۳	۰/۲	۰/۵	۰/۵	۱/۰	۱/۱	۱/۱	۰/۹	۱/۰	۰/۵	۰/۳
۲/۵	۴/۴	۲/۸	۴/۲	۳/۱	۷/۳	۱۱/۵	۹/۴	۳/۷	۱/۵	۳/۳	۲/۵
۸/۴	۸/۸	۲۰/۱	۸/۸	۱۱/۲	۱۰/۸	۷/۸	۶/۸	۸/۶	۲/۸	۲/۱	۲/۴
۵/۹	۱/۷	۱۳/۹	۳/۶	۶/۷	۶/۲	۰/۹	۰/۱	۰/۳	-	-	-
-	۲/۶	۱/۹	۱/۶	۲/۱	۰/۶	۱/۰	۲/۱	۳/۰	-	-	-
۱/۲	۴/۱	۳/۶	۲/۲	۱/۵	۱/۵	۱/۱	۰/۶	۰/۸	-	-	۰/۵
-	-	-	۰/۴	۰/۱	۰/۶	۰/۷	۰/۸	۰/۶	۰/۱	۰/۴	۰/۶
۰/۹	۰/۳	۰/۵	۰/۸	۰/۵	۱/۸	۲/۰	۲/۸	۳/۴	۲/۶	۱/۶	۱/۲
۰/۴	۰/۱	۰/۲	۰/۲	۰/۳	۰/۱	۰/۱	۰/۴	۰/۵	۰/۱	۰/۱	۰/۳
۱۸/۱	۵/۵	۵/۲	۵/۱	۴/۴	۹/۹	۷/۴	۶/۰	۵/۲	۶/۵	۴/۲	۱۰/۱
۸۷/۲	۷۴/۳	۷۱/۵	۸۱/۱	۷۰/۱	۴۰/۸	۳۲/۱	۳۱/۹	۲۳/۹	۲۷/۰	۲۶/۰	۵۷/۱

توضیحات: ۱- ارزش کل صادرات غیر نفتی به میلیارد ریال است
منابع: ۱- از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۸ از (۱) اقتصاد ایران بخش ضمیمه کتاب نوشته ابراهیم رزاقی (۲) اقتصاد ایران، چاپ مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی ۲- سال ۱۳۶۹ از سالنامه آماری ۱۳۷۱ ص ۴۴۸

نتیجه گیری و جمع بندی

بررسی ترکیب صادرات کشور در طی سه دوره متفاوت حکومتی، بهما می‌آموزد که هر یک از حکومتها چمنوع اهدافی را دنبال می‌کرد باست و می‌کنند. بطور قطع رشد صادرات یک کشور خود نشان دهنده یک عامل مهم در مکانیزم اجتماعی- اقتصادی یک کشور می‌باشد بطوریکه در سیکل زیر نشان داده شده است:

از نتایج بدست آمد ما زیر بررسی ساختار صادرات در سده و رده ذکر شد می توان دریافت ، که سهم عمده کالاهای صادراتی متعلق به کالاهای سنتی و کشاورزی می باشد و صنعت سهم اندکی در کل صادرات کشور دارد ، باید توجه داشت که این ساختار دارای معایب بزرگی از جمله : ۱- رشد قیمت های کالاهای کشاورزی و سنتی نسبت به کالاهای صنعتی بسیار کند و ضعیف می باشد بنا بر این هر چند که کشور بتواند از لحاظ وزنی صادرات را بیاورد قابل ملاحظه ای ادامه دهد اما از لحاظ ارزش نمی تواند آنچنان نقش مهمی در تامین درآمدهای ارزی کشور ایفاء کند .

۲- کالاهای صادراتی عمدتاً کشاورزی مانند فرش و خاویار را می توان بعنوان کالاهای لوکس تلقی کرد که در اثر تغییر قیمت آنها ، تغییرات شدیدی در مقدار مودتقاضای آنها بوجود خواهد آمد بعنوان مثال افزایش درصد کمی در قیمت آنها و این دستماز کالاهای ، درصد بسیار بالایی از مصرف این کالاهای کاهش می یابد به طوریکه رابطه ذیل برقرار می شود :

$$\frac{\Delta P}{P} = -\epsilon \left(\frac{\Delta P}{P} \right) + \epsilon \left(\frac{\Delta P}{P} \right)$$

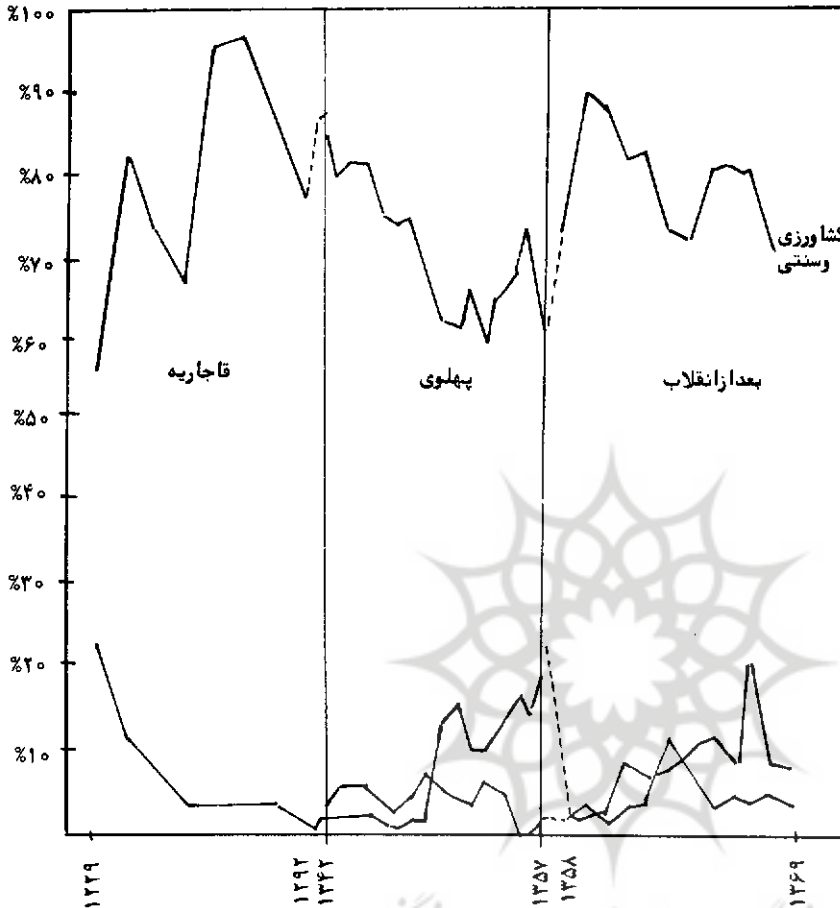
در نتیجه

کاهش درآمد صادراتی : درصد کاهش در مصرف

بررسی ساختار ترکیب صادرات عمده ایران در طی بیش از دو قرن اخیر به ما این روشن بینی را می دهد که ریشه های قوت و ضعف صادرات کشور را بیابیم و بر اساس مزیت های نسبی که از مهمترین مباحث در بهینه سازی منابع تولیدی کشور است ، بهره جوئیم ، بانگای هر چند گذرا و اجمالی به سهم اقلام صادراتی کشور می توانیم دریا بیم که کد امیک از صادرات برای کشور می تواند منبع ارزی مفیدتری باشد و کدام اقلام از صادرات به صرفه نیست و هدفهای افزایش آن ها در صادرات را کشور به متحقق برسانیم .

بطور کلی صادرات یک کشور خود شاخص مناسبی است برای بالابردن کفایت سیاستگذاران آن کشور چون که رشد صادراتی تولیدات یک کشور به نوسانات شدید و تاثیر عمده سایر کشورها بر روی آن با در نظر گرفتن عواملی دیگری مانند عدالت اقتصادی و اجتماعی نشان دهند وجود صنایع سنگین و مستقل و شکوفایی اقتصادی آن کشور می باشد .

دویست سال صادرات ایران در سه دوره قاجاریه، پهلوی و بعد از انقلاب

ارزش ترکیب صادرات غیر نفتی در سه دوره قاجاریه پهلوی و بعد از انقلاب

- ۱- اقتصاد ایران، چاپ اول، تابستان ۱۳۷۱، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ص ۶۷۱ و ۶۶۴
- ۲- اقتصاد سیاسی ایران، نوشته: همایون کاتوزیان ترجمه: نفیسی و غزیزری، چاپ دوم ۱۳۷۲، ص ۹۰
- ۳- تاریخ اقتصاد ایران، ویراستار: چارلز عیسوی ترجمه: یعقوب آژند، چاپ دوم بهار ۱۳۶۹، ص ۲۳۰
- ۴- گنج شایگان، نوشته: محمدعلی جمالزاده، چاپ اول، تهران ۱۳۶۲، نشر کتاب تهران، ص ۲۷ و ۲۷ - ۱۷۶ و ۸۲ و ۱۶
- ۵- سالنامه‌های آماری ۱۳۵۶-۱۳۴۷-۱۳۷۱، بخش‌های تجارت خارجی.

محصولات استراتژیکی مانند گندم، برنج و غلات، شکر و... هدایت کرد و صنعت نیز نه تنها برای رفع نیازهای عمد صنعتی کشور توسعه میابد، بلکه در جهت صادرات و توسعه آن برای ایجاد منبع ارزی مورد نیاز کشور قرار گیرد.

منابع و مآخذ:

- ۱- اقتصاد ایران، نوشته: ابراهیم زرّافی، چاپ سوم ۱۳۷۱، نشرنی، ص ۴، بخش جد اول صمیمه
- ۲- اقتصاد ایران، نوشته: جی. باری، چاپ مؤسسه حسابرسی سازمان صنایع ملی سازمان برنامه، سال ۱۳۶۲، ص ۹۰

از طرف دیگر به علت اینکه کالاهای کشاورزی ایران در گروه مواد غذایی لوکس مانند خاویار - پستیم - بادام و هانند آن می باشد، امکان تحریم آنها از طرف کشورهای طرف تجاری ایران کمبیشتر آنها کشورهای پیشرفته می باشد، بسیار زیاد است.

۳- دسته‌ای از کالاهای صنعتی صادراتی کشور نیز بجز وسایل نقلیه موتو تاژشد هومس، در ردیف تولیدات سبک صنعتی می باشد و شرایط کالاهای لوکس نیز در مورد برخی دیگر از جمله فرش دستباف و صنایع دستی صادق باشد.

۴- بیشتر کالاهای صادراتی ایران اعم از کشاورزی و سنتی، معدنی و صنعتی بصورت نهائی نمی باشد، بلکه بصورت مواد خام و اولیه صادر می گردد کمی توان با گسترش صنایعی از جمله صنایع بسته بندی برای کالاهای کشاورزی و سنتی، ایجاد صنایع تکمیلی و سنگین برای ذوب فلزات و دیگر مواد معدنی و صنعتی آنها را بصورت کالاهای نهایی نیز آورد و ارزش اضافه آنها را برای کشور به چندین برابر رساند.

بهر حال نقد و بررسی ساختار ترکیب صادرات ایران به آن معنی نیست که تمام می را حلها برای بسط و توسعه صادرات چند محصولی کشور بسته شده است بلکه باید "از دیدگاه متوسطی به پایین نکته بسیار مهم توجه نمود که بدون تغییر ساخت و بیات صادرات غیر نفتی و عدم افزایش سهم کالاهای صنعتی در آن، افزایش صادرات غیر نفتی با ساخت کتونی شاخصی برای رشد توسعه اقتصادی کشور نمی تواند باشد، بنا بر این سیاست توسعه صادرات در صورتی می تواند موفقیت آمیز باشد که تحول ساختاری در بخش صادرات را بعنوان یک هدف اساسی مد نظر داشته باشد." برای تحقق این تحول اقتصادی، باید کشور ما را به کشوری صنعتی - کشاورزی و (نمکشا وری - صنعتی) تبدیل کنیم چونکه محور اصلی را باید بر صنعتی کرد و محور پیشبرد کشاورزی عمل میکند قرار دهیم و به عبارتی دیگر کشاورزی ما را صنعتی کنیم، لیکن یک صنعت ملی و نموا بسته متکی بر صرف بریکی از آنها، نه تنها توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را بد نبال نخواهد آورد، بلکه وابستگی کشور را هر روز بیشتر خواهد کرد. البته کشاورزی را باید در جهت تولید